

Универзитет и држава

МАРИЈА БОГДАНОВИЋ

Филозофски факултет
Београд

У овом тексту ће бити изнето једно могуће виђење односа универзитета и државе а које се, током последње две године, јасно кристализовало као озбиљан сукоб који је резултовао потпуним губитком аутономије универзитета. Студентски протест 96/97 (СП '96/97), започет поводом крађе резултата локалних избора (од 17. новембра 1996) а проширен захтевом за смену ректора Универзитета у Београду, показао је чврстину и истрајност коју постојећи политички режим није имао снаге да прихвати као критику на рачун свог деловања, изражену на демократски начин. Карактер СП '96/97, који је захватио све универзитетске центре у Србији, допринео је стварању слике о једној друкчијој Србији и о постојању демократског потенцијала велике снаге чије је жариште универзитет. Тражећи решење за гашење тог жаришта као једног од извора демократских промена, владајући систем је, годину дана након збивања на јавној сцени, донео Закон о универзитету. Да ли је ово био прави потез власти и до чега је он довео показаћемо у даљем тексту. У сваком случају, социјално искуство, ма колико тегобно, кроз које пролази данашња млада генерација, уз знање које стиче на образовном плану, драгоцено је јер убрзава њено укупно социјално сазревање.

Када говоримо о универзитету тада имамо у виду да је реч о једном од најзначајнијих подсистема глобалног друштва јер је он средиште стваралачког потенцијала сваке земље. Темелне принципе развоја самог универзитета, као највише образовне и научне институције, од најширег националног интереса, чине дух учености и моралности. Визија универзитета, руковођена овим принципима, учвршћује и унапређује знање и моралне стандарде који се преносе с генерације на генерацију; интегрише друштвену заједницу; обезбеђује слободно и аутономно деловање универзитета, као заједнице наставника и студената. Својом делатношћу универзитет доприноси развоју друштва у свим његовим аспектима (изградњи земље у економском и технолошком смислу, очувању здравља народа, подизању укупног образовног и културног нивоа становништва, итд.), осећа и трпи све тегобе кроз које оно пролази. И управо стога, он има и друштвену обавезу да својом критиком укупне друштвене праксе разоткрива проблеме друштва и указује на негативне последице по његове чланове, на промашаје који настају услед неадекватних потеза владајућег политичког врха. Истовремено, под заштитом речене визије, он мора створити простор и за формирање критичке свести најшире јавности, излазећи из аула факултета. Универзитет је због природе своје делатности одговоран пред целим друштвом и његовом историјом. Поменути принципи, утемељени у наставном и научном раду и постепено преношени у праксу, обезбеђују ону улогу и меру рационалности деловања универзитета у ширем друштвеном окружењу којом се избегавају или бар умањују укупне последице по друштво, институције, појединце.

Ако имамо у виду претходно речено, поставља се питање који је разлог да се универзитету не дозвољава јавна реч и аутономно мишљење о пита-

њима од јавног, друштвеног значаја, чак ни онда када је реч о његовој судбини?! Напротив, једна демократска, рационална власт треба да захтева од универзитета као његову ширу друштвену обавезу (поред образовне и научне), управо оно чега жели да га лиши – слободно формирано и јавно изражено критичко мишљење.

Овим долазимо до најзначајније одреднице универзитета – његове аутономије. Она се може посматрати у две равни. Прва се тиче начина избора управних и радних тела и њихових компетенција на факултету (универзитету), а друга његовог односа према друштву. Прво ће бити дат кратак осврт на стање у погледу аутономије која је била заступљена на универзитету (факултетима) пре доношења новог Закона о универзитету.

Према старом закону, избор управе универзитета-факултета (ректора и проректора, односно, декана и продекана) спадао је у домен рада Научно-наставног већа Универзитета, односно, Наставно-научног већа факултета, као компетентних тела која, на основу научних и моралних квалитета, предлажу кандидате који задовољавају те критеријуме. Премда овај модел није увек и на свим факултетима функционисао, као ни на универзитету, постојала је ипак теоријска шанса да се по њему врши предлагање кандидата. Коначан избор предложених кандидата обављао је Савет универзитета, односно факултета, који је имао и 50% проверених владиних представника у свом саставу. Преко својих представника у саветима влада је контролисала не само овај избор већ и каснији рад универзитета и његових чланица (овде се неће улазити у детаљније приказивање промена ове глобалне процедуре, посебно код избора управе универзитета, а све у циљу довођења влади лојалних кандидата). Познато је да је у недавној прошлости више ректора и декана подносило оставке било под притиском политичког режима било на захтев побуњене универзитетске заједнице. У основи тих оставки изражавао се отпор академске заједнице према постојећем политичком режиму и његовој потреби да проширује границе контроле над универзитетом.

Друга значајна функција Наставно-научног већа факултета, са високим степеном аутономије, била је код избора наставника и сарадника. Овај избор се обављао на основу стручног реферата комисије јавно изабране на Већу факултета. Према прописаној процедури, реферат је потом стављан на увид широј научној јавности, у трајању од месец дана, и тек по истеку тог рока о њему је вођена јавна, стручна расправа на седници Наставно-научног већа факултета, као најкомпетентнијег тела. Предлог Већа је потом ишао на седницу стручног већа универзитета (састављеног од представника сродних дисциплина) где је избор одређеног кандидата потврђиван. Укратко, у избору наставника и сарадника Наставно-научно веће факултета имало је потпуну аутономију, која, уз релативно ограничену самосталност Већа у избору управе факултета, обезбеђује његово функционисање без већих падова.

Кад је реч о аутономији универзитета посматраној у равни његовог односа према владајућем политичком систему, треба рећи да она почива на претпоставци да ова високошколска установа не сме да служи ни једној власти, посебној партији и њеној текућој политици, али да задржава право да својом компетентношћу створи себи простор за слободно, јавно критичко резонување о дугорочним циљевима друштва и питањима од друштвеног значаја. Аутономија универзитета и јесте заправо у тој његовој способности и у том и таквом праву. Универзитет се мора уздићи изнад свих партијских и политичких

интереса, тиме што ће у своју основну делатност, образовну и научну, уграђивати универзалне етичке принципе и у тим темељима увек налазити упориште за своје деловање. Универзитет се не бори за преузимање власти већ за њено функционисање на начелима морала и демократије који значе не само контролу већ и смењивост власти, на начин и у поступку прописаним законом.

Показује се, међутим, да вишедеценијско трајање погрешно схваћене деполитизације универзитета овој високошколској установи, као заједници наставника и студената, ускраћује право да политички мисли и говори. То схватање довело је до тога да универзитет не само да нема услова да учествује у јавним пословима друштва, већ му се све више сужава простор да неометано обавља своје задатке, због којих постоји, да својим образовним и научним радом обезбеђује његов напредак. Нашли смо се у ситуацији да универзитет за свако критичко промишљање било ког питања из домена укупне друштвене праксе, а које не одговара интересима актуелне власти, буде оптужен да је политизиран, да професори и студенти уводе политику на универзитет, иако је евидентно да се она непрекидно уводи споља.

Уз сво препознавање ситуације у којој се нашао владајући режим (и у коју је доведено цело друштво), батргајући се и спотичући око решавања егзистенцијалних проблема друштва и било каквог опстанка у међународној заједници, неразумљиво је са колико енергије и концентрације тај исти режим настоји да задржи контролу управљања над универзитетом и то под паролом његове "деполитизације". "Деполитизација" на универзитету се спроводи на тај начин што се Универзитетски одбор СПС и Универзитетски комитет ЈУЛ брину о томе. Један од задатака УК ЈУЛ-а гласи да ће се он "програмски залагати да систем образовања буде заштићен од сваког политичког и поготово страначког утицаја" (Наша Борба, 13. 08. 1997), осим, наравно, његовог. Филозофски факултет је оштро реаговао на овакве написе о програмским циљевима ЈУЛ-а: "Господо Јуловци, Универзитету није потребна ничија помоћ, нити заштита, а поготово не неке политичке партије... Универзитет има довољно интелектуалне и моралне снаге да спроводи реформу у своме домену према највишим донетима у својој традицији и према светским стандардима. Ваша помоћ, подршка или патронат значили би срозавање Универзитета на најниже гране у сваком погледу (што се и показало као тачно)" (Наша Борба, 15. 08. 1997). Али Универзитетски комитет ЈУЛ-а и даље понавља своје оптужбе, политичког карактера, против универзитета додајући и неке нове као што су да се универзитет бави "разним махинацијама и корупцијом" (Наша Борба, 14. 01. 1998) без одговорности за дате изјаве и намере да их докаже јер "није на њима да доказују" ("Блиц", 5. 03. 1998). Против оснивања студентске левице, као вида политизације универзитета, "која руши аутономију универзитета" протестовало је и 14 факултета Универзитета у Приштини (Наша Борба, 28. 01. 1998). Универзитету у Приштини је, међутим, одговорено да "ово није први пут да се од стране ретроградних и бирократских снага нападне све што је ново и прогресивно, па и оснивање подмлатка ЈУЛ" (Наша Борба, 29. 01. 1998). Да оставимо све друго по страни, али свакако остаје дивљење за свежину лексике!

Ово "програмско залагање" се у потпуности и спроводило преко Савета универзитета као највишег управног органа универзитета. Чланови Савета, то није никаква тајна, а и зашто би била, делегирани од владе, били су чланови СПС-а и ЈУЛ-а и чинили су 50% укупног броја чланова Савета. То

је био случај и са факултетским саветима. Влада је, дакле, била директно увела политичку контролу управљања и одлучивања на универзитет, оптужујући, при том, другу страну да се бави полтиком. Стога је погрешно надаље говорити о нашем универзитету као о државном. Дало је адекватнији назив партијски универзитет.

На овај начин се ставља до знања универзитету, као највишој наставној и научној установи у земљи, да остане по страни, нем, на све оно што се збива на друштвеној сцени, ма колико та збивања штетила интересима не само универзитета већ и интересима овог народа. Претпоставља се, верујемо, да су активности СПС-а и ЈУЛ-а компетентнији и да боље разумеју не само опште проблеме друштва већ и оне специфичне за универзитет, од самог универзитета.

Ово грубо кршење аутономије универзитета у смислу у коме је она овде одређена, говори о томе да се овај политички режим не користи ни туђим ни сопственим искуством, ни прошлогодишњим, дакле сасвим свежим догађајима у земљи. Још увек се, у тим круговима, са великом упорношћу, одбацује не само помињање него и сама помисао на "оне шетаче" (СП '96/97). Они још увек не схватају да је *Lex specialis*-ом прихваћен први захтев тих "шетача" (универзитетске и шире јавности) а на предлог никог другог до тадашњег председника Србије. Други захтев, за смену неподобног ректора, такође је усвојен на Савету универзитета, "демократском" процедуром, једногласно од стране владиних делегата, а заправо захваљујући политичкој наредби. Колико је аутономија универзитета била нарушавана и у периоду пре доношења новог закона очигледно је било и приликом избора проректора (након завршетка СП '96/97). Од пет кандидата који су имали потребну подршку универзитета изабрана су два проректора, а не три, јер ниједан од преосталих кандидата није био довољно подобан. Ово су само примери који показују на који начин и у којој мери је и раније била ограничавана аутономија универзитета и под колико јаким политичком контролом се он и тада налазио. Међутим, показало се да ни овакав Савет, нити подобан ректор или декан, не могу спречити или контролисати спонтану реакцију универзитета на оно што се збива у друштву.

Против оснивања студентске левице као вида политизације универзитета "која руши аутономију универзитета" протестовало је и 14 факултета Универзитета у Приштини (Наша Борба, 28. 01. 1998). Универзитету у Приштини је, међутим, одговорено да "ово није први пут да се од стране ретроградних и бирократских снага нападне све што је ново и прогресивно, па и оснивање подмлатка ЈУЛ" (Наша Борба, 19. 01. 1998). Да оставимо све друго по страни, али свакако остаје дивљење за свежину лексике!

Али политичка партија не би била то што јесте да остаје само на поменутом. Она иде и даље оптужујући универзитет да се бави "разним махинацијама и корупцијом" (Наша Борба, 14. 01. 1998), без одговорности за дате изјаве и намере да их докаже јер "није на њима да доказују" (Блиц, 05. 03. 1998).

Докле ће трајати овакви насртаји на универзитет не зависи само од друге стране већ и од нас. Не сме се дозволити да страначки или лични интереси доведу у питање рад и аутономију универзитета. Држава као оснивач, у интересу целине друштва и самог универзитета, мора створити не само материјалне већ и моралне услове за неометано функционисање ове значајне институције. На почетку поменути принципи, на којима треба да почива функционисање универзитета, очигледно се не остварују у овом друштву. Држава, као оснивач, дужна је: 1. да обезбеди материјална средства за обав-

љање универзитетске наставе и науке приближавајући се што више стандардима који важе у земљама са сличним степеном развијености (ако још увек припадамо неком упоредном оквиру); 2. да обезбеди да најбољи наставни кадар дође на универзитет и да омогући његово научно усавршавање; 3. да дипломираним стручњацима за различите области друштвене праксе створи услове за њихово укључивање у рад (а не напуштање земље).

Чињеница је, међутим, да држава у крајње скућеном обиму испуњава ове своје обавезе према универзитету и високообразованим стручњацима који одатле излазе. Мотивација наставника за рад опада, ефикасно студирање све више слаби а запошљавање младих стручњака сишло је испод критичне тачке. Бесперспективност, присутна у целом друштву, све више захвата и универзитет. Писање препорука за одлазак младих на рад у иностранство свакодневна је појава на универзитету. И тако долазимо у ситуацију да бесплатно извозимо скупо обучене, најчешће и најбоље високообразоване стручњаке.

У даљем тексту биће изложена нека запажања о начину и времену доношења новог закона о универзитету, а затим о његовом карактеру и последицама примене.

Догађаји као што су СП '96/97, немогућност да иједна седница Савета универзитета крене даље од расправе око утврђивања дневног реда, и сл., упућивали су на чињеницу да Универзитет све више измиче политичкој контроли власти. У име деполитизације универзитета, схваћене на начин владајуће коалиције, политички режим се безобзирно окреће ка доношењу таквог закона који ће преко ноћи увести сасвим огољену политичку контролу над радом Универзитета, укинути и преостали, ограничени део аутономије, а сами тим и потопити ову институцију, стару читавих 160 година. Нови закон о универзитету ступио је на снагу 5. јуна. 1998. године у време огромних друштвених тешкоћа: проблем Косова се све више заоштравао, дошло је до експлицитног поремећаја односа двеју федералних јединица, висок степен незапослености се одржао, учесталост штрајкова због неисплаћених личних доходака, ниске и нередовне пензије и социјална давања, штрајкови глађу, висока стопа криминала, итд., слика су унутрашње друштвене сцене у то време. Притисци и претње споља такође се појачавају. Немаштина, осећај несигурности и страха присутни су у свим порамма индивидуалног и друштвеног живота. Читава заједница је показивала знаке разочарења (после грађанског и СП '96/97), умора, апатије и страха. На универзитету се у то време завршавала настава у летњем семестру, текле су интензивне припреме за јунски испитни рок, вршене су припреме за пријем студената у прву годину студија. Доношење Закона о универзитету у оваквој укупној ситуацији заснивало се на претпоставци да ће оно остати незапажено. Показало се да је ово очекивање у доброј мери било тачно. Научно-наставно веће Универзитета, ни током маја када се разговарало о Нацрту закона, а ни касније када је Закон изгласан у Скупштини Србије (26. маја) и потписан од председника Србије (20. маја), није било спремно на радикалнији отпор. Само је пар чланица универзитета предлагало оштрију реакцију, трећина је констатовала да нема 'критичне масе' за такву реакцију, док су остали ћутали. Чак ни батинање и грубо растурање студената, професора и грађана, који су мирним протестним окупљањем, у време доношења Закона, испред зграде Скупштине Србије показивали своје неслагање и отпор, није имало утицаја нити на резултат гласања нити је саму универзитетску заједницу подигло на здружени отпор. Научно-наставно веће

Универзитета се задовољавало писањем писама одговарајућим институцијама и личностима изражавајући своје негодовање поводом доношења новог закона а само су два факултета одложила почетак јунског испитног рока за недељу дана као знак упозорења (Филозофски и Филолошки). Пошто није било никаквог одговора, Филозофски факултет је објавио потпуну обуставу свих наставних активности док су неки технички факултети реаговали једносатним штрајком упозорења. Филозофски је остао усамљен и, заједно са једним бројем студената који су се окупљали на Платоу, не ни тако малим, истрајно до 10. јуна. Протест студената, уз учешће малог броја наставника и сарадника, полако је јењавао. На Збору свих запослених Филозофског факултета, 10. 06. 1998, донета је Декларација у којој се, поред осталог, каже: "Збор запослених Филозофског факултета доноси одлуку да пружи трајан отпор спровођењу погубних одредби Закона о универзитету." Након тога приступило се обављању јунског испитног рока и пријемних испита за упис у прву годину студија. На овом, као и на неким другим факултетима, изгласано је да се нико од наставника неће прихватити никаквих управних функција на Факултету по новом закону (на основу именовања) али се убрзо показало да се од тога одустало на свим факултетима.

Овде ћемо поменути само неке битније одреднице новог закона као мере против политизације универзитета, а заправо је реч о увођењу политике на универзитет на велика врата, легално. Ректора, декане, чланове управних и надзорних одбора именује влада. Неки су проверено лојални политичком врху а међу њима има и високих државних и политичких функционера. Именовани декан има овлашћења директора предузећа који не само да управља факултетом већ одлучује, на основу извештаја стручне комисије коју сам именује, и о избору наставника и сарадника. То оставља простора неограниченој самовољи и пристрасности од владе постављеног декана, без обзира што је он из редова професора факултета.

На овај начин се у потпуности укидају две основне функције Наставно-научног већа факултета као најкомпетентнијег тела за обављање тих функција: самосталност у избору управе факултета и учешће у избору наставника и сарадника. Тиме се не само укида аутономија универзитета (факултета) у домену управљања и избора наставног кадра, него се укида и јавност саме процедуре тог избора, а отварају врата приватизацији и увођењу ваннаучних критеријума. Посматрано са становништа дугорочних ефеката такво формирање наставног кадра прети да факултети изгубе талентоване и способне кандидате уз драстично снижавање квалитета наставе.

Но ово није крај потчињавања универзитета политичкој контроли. Чланом 165 новог закона налаже се следеће: "Запослени на универзитету, односно факултету, који су засновали радни однос до дана ступања на снагу овог закона, јесу у обавези да закључе уговор о раду у року од 60 дана од ступања на снагу овог закона" (Службени гласник РС, 28. мај 1998). Овај члан је изазвао оштре реакције у универзитетској јавности јер је, с разлогом, протумачен као изјава политичке лојалности и не само то него да је чак и у супротности са чланом 160 истог закона, а он гласи: "Лица изабрана у звање наставника универзитета по прописима који су важили до ступања на снагу овог закона, задржавају стечена звања и настављају да обављају послове наставника до истека времена за које су изабрани." Вођење су бројне стручне дискусије, не само о основним поставкама на којима почива нови закон и којима се укида

аутономија универзитета, већ и о многим његовим непрецизностима, недореченостима, унутрашњем нескладу, једном речју, о њему као "антизакону". Да поменемо и то да Закон о радним односима РС, као старији, донет 31. децембра 1996, изричито каже следеће: "Надлежни орган код послодавца је дужан да са лицем које заснива радни однос закључи уговор о раду *пре стиујања на рад...*" (већина наставника је већ у радном односу у време доношења овог закона) а потом у другом ставу истог члана каже се: "Уговор о раду закључује се у писаном облику и садржи одредбе *о дану почетка рада, заради...*" (члан 11). Будући да наставници и сарадници не почињу свој радни однос тек у време доношења новог закона а да су зараде примали већ годинама, да ли им се анулира радни стаж и да ли треба да врате раније зараде? И коначно, други став, члан 149. наведеног закона из 1996, гласи: "*Запослени који су до дана стиујања на снагу овог закона закључили уговор о раду нису обавезни да закључују нови уговор о раду.*" Но, упркос очигледној правној незаснованости чл. 165. Закона о универзитету, на свим факултетима декани су понудили на потписивање уговоре о раду и огромна већина наставника и сарадника их је и потписала, званично око 97% свих запослених. Ни овај постотак није постигнут у законском року (до 5. августа) него се протеже све до данашњих дана. Међутим, ресорно министарство и даље инсистира да сви морају потписати, непрекидно продужавајући рок (иако то није у његовој надлежности). Ово инсистирање може се једино тумачити као даље понижавање Универзитета, као захтев за апсолутном послушношћу и политичком лојалношћу свих наставника. Као да је универзитет политичка партија од чијих се чланова тражи унисоно мишљење. Потписивање уговора, које је чисто правно и морално питање, преточено је у политичко. Чак ни уговори нису на јединствен начин формулисани на свим факултетима,... те произвољностима нема краја. За један број наставника и сарадника не долази у обзир потписивање никаквог уговора, ма како био формулисан. Непотписивање уговора је израз неприхватања новог закона о универзитету. Да је донет закон о универзитету који би му гарантовао пуну аутономију у битним сферама његове делатности, тада се вероватно и не би појавио никакав уговор овог типа.

Огромне и штетне последице које је нови закон произвео на универзитету већ сада су очигледне и неопростиве. Научни институти, којих је било осам у саставу Универзитета, искључени су из његовог састава, чиме је ослабљена његова снага. Дошло је и до фрагментације Универзитета, сваки факултет (њих 30) се суочио са сопственим проблемима именовања нове управе, израде статута прилагођених новом закону, нових правила рада, егзистенцијалним и моралним дилемама наставника и сарадника око потписивања поменутог уговора о раду, и сл. Чак и знатан број оних који су потписивали тај уговор сматра да је нови закон погубан по универзитет али да се треба изнутра борити против њега. У сваком случају јављају се подвојеност, nelaгода, отуђеност међу члановима факултета, и тањење осећаја припадности дојучерашњој мање више чврстој заједници. Именовани декани настоје да унутар својих факултета, и са неограниченим овлашћењима, решавају искреле проблеме, без међусобне сарадње. Неки декани су прекорачили чак и овлашћења која им даје Закон мењајући организациону структуру факултета која је условљена природом научних дисциплина, затим суспендовањем из наставе наставника који нису потписали уговоре о раду, распоређујући их у непостојеће истраживачке центре без одговарајуће опреме за такав рад, уз чиновничко

радно време. Волунтаризам појединих декана иде дотле да се неки наставници и отпуштају с посла, а неки кажњавају новчано, другима се дају слободни семестри. На овај начин се, применом различитих мера према наставницима на истом факултету, изнутра подривају колегијални односи. На два факултета је чак забрањен и улаз у зграде факултета за суспендоване и отпуштене професоре, наређено је исељавање из кабинета, уведено је обезбеђење, неидентификованог порекла, које све то контролише. Докле се све може ићи у понижавању професора универзитета, људи који су до јуче били учитељи управо онима који се данас налазе на власти и о каквој се аутономији универзитета овде уопште може говорити?! На другој страни, налазе се факултети на којима влада мир. Наставници који нису потписали уговоре још увек држе редовну наставу иако се очекује да ће најновија наредба ресорног министра, саопштена почетком децембра, да се уговори морају потписати у року од 15 дана, унети нову динамику у овом односу Универзитета и државе, од отпора до потонућа. Неким студентима који су у побуну потпуно је забрањен улаз у зграду факултета а остали улазе само уз индекс тог факултета, или чак кроз прозоре. Није изостало ни хапшење једног броја студената као ни суспендовање од полагања испита или испис са факултета. Сви ови догађаји резултују у потпуној обустави наставе на два факултета, или у потпуно поремећеном току наставе на трећем. Такође је приметна појава да се на неке факултете доводе предавачи, као замена за отпуштене професоре, чији образовни профил или квалификованост не одговарају упражњеном радном месту. Садашња ситуација показује да не постоји солидарност међу факултетима, па чак ни међу колегама унутар појединих факултета. Ова фрагментарност, као последица примене новог закона о универзитету, и одсуство солидарности међу факултетима па и унутар факултета међу колегама показују наличје једне погубне политике која разара и институцију стару читавих 160 година. Новим законом је учињено све да се наставници и студенти такође подвоје, прво заопштравањем режима студија а потом уступцима који, у име ефикасности наставе, заправо продужавају завршавање студија. Оно што у овом тренутку забрињава јесте што влада и ресорно министарство ништа не чине да среде стање на факултетима на којима се настава не одржава, или је озбиљно поремећена, услед отпора како студената тако и наставника (Електротехнички, Филолошки, Правни). На захтеве ових факултета влада и не реагује иако би постављањем нових, разумних декана, био учињен први корак ка тражењу правог решења за насталу ситуацију, а затим би била потребна и темељна измена Закона о универзитету којом би се успоставила његова пуна аутономија. У том процесу законског успостављања стварне аутономије универзитета морају учествовати људи који имају развијену визију о улози и положају универзитета у друштву, о његовој друштвеној одговорности, који до у танчине познају све његове проблеме и који немају никаква страначка оптерећења и дуговања.

Укратко, универзитет као институција мора да надживи све политичке режиме – ево Београдски универзитет траје већ 160 година – и не сме да трпи последице личних и групних амбиција, подређених дневној политици. Значај универзитета за развој друштва и његова снага су управо у томе што он својом рационалном делатношћу надилази дневно-политичке интересе. Универзитет је тековина једног друштва, многих његових генерација, и није-

дан политички режим не сме да га доводи до понижавајућег положаја, доводећи га до егзистенцијалног минимума и ускраћујући му право да политички мисли и говори. Право на јавну критику не значи политизацију универзитета, већ његову друштвену обавезу да се огласи када је то од друштвеног интереса и значаја.

Међутим, сведоци смо да се самовоља режима и политизација универзитета спроводи бескрупулозно. Наравно, овде не треба заборавити ни на чињеницу да и на самом Универзитету постоји не сасвим занемарљив број његових припадника који нису спремни за неку радикалнију промену односа према држави, организацији рада и управљања на Универзитету. Једном речју, они су унутрашња брана (као да није довољна и ова спољна) за стварање једног новог универзитета чији су се обриси и снага могли назрети у Студентском протесту 96/97 и чији дубоко демократски карактер треба настојати да се очува и пусти дубље корене.

Дозволите да овај текст завршим сјајним говором Виктора Игоа у Уставотворној скупштини (од 15. јануара 1850. године), о слободи наставе, а који ми је улио додатну снагу да истрајем у овом ставу: "Ја се обраћам странци ... која је, ако не коначно утврдила, а оно бар надахнула нацрт овог закона... Овај закон је ваш закон. Видите, искрено говорећи, ја немам повјерења у вас. Просвећивати значи градити. Ја немам повјерења у оно што ви градите.

Није ми довољно да нова поколења после нас дођу, моја је намера да нас она наставе... Ја не желим да оно што су наши очеви створили буде са ваше стране разграђено. После те славе не желим ту срамоту. Ваш закон је закон који носи образину. То је мисао ропства која навлачи рухо слободе.

И ви тражите да будете господари наставе! А нема ни једног песника, ни једног писца, ни једног филозофа, ни једног мислиоца кога се прихватили... Када би мозак човечанства био ту пред вашим очима, вама на располагању, отворен као страница књиге, ви бисте у њему прецртавали! На кога сте се ви то окомили? Ја ћу вам рећи: окомили сте се на људски ум. А зашто? Зато што он рађа дан.

Ја одбацујем ваш закон... зато што спушта ниво науке, зато што умањује моју земљу."